

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KANIT KULLANMA BECERİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

SOCIAL STUDIES TEACHERS' VIEWS ON THE SKILL OF USING EVIDENCE

Ümmühan ÖNER¹ - Müşerref Kübra KINACI²

Öz

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim desenine uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Elazığ il merkezinde görev yapan 9'u kadın 11'i erkek toplam 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu gönüllülük esasına dayalı olarak, amaçsal örnekleme stratejilerinden biri olan uygun örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırma verileri görüşme tekniği ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiş olup, veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisini kaynakları kullanabilme yeteneği olarak ifade ettikleri ve kanıt kullanımının analiz, akıl yürütme, araştırma, eleştirel düşünme, tarihsel empati gibi becerilerin gelişimini etkileyebileceğini belirttikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu becerinin kazandırılmasında farklı yöntem ve tekniklerden yararlandıkları ve çeşitli kanıt türlerini kullandıkları belirlenmiştir. Kanıt kullanma becerisinin kazandırılmasında öğretmenlerin, öğrenci düzeyinin uygun olmaması, kanıtlara ulaşamama, izin ve maliyet sorunu gibi bazı problemler yaşadığı tespit edilmiştir. Öğretmenler, kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde kazandırılabilmesi için öğrencinin aktif kılınarak daha fazla görsel-işitsel kanıtların tercih edilmesinin, öğrenci gelişim düzeyinin dikkate alınmasının, farklı yöntem ve tekniklerin daha fazla kullanılmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan hareketle, tercih edilen kanıtların öğrenci düzeyine uygun olmasına dikkat edilmeli ve öğrencinin aktif olması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Beceri, kanıt, kanıt kullanma, sosyal bilgiler öğretimi.

Abstract

Aimed to determine social studies teachers' views on the skill of using evidence, the study employed the phenomenology design, one of the qualitative research designs. The study group consisted of a total of 20 social studies teachers, 9 female and 11 male, who were working in the city center of Elazığ city center during the spring semester of the 2019-2020 academic year. The study group was determined on a voluntary basis using convenience sampling, which is one of the purposeful sampling strategies. The study data were collected by interview technique using a semi-structured interview form, and the data were analyzed with the content analysis method. According to the study results, social studies teachers referred to the skill of using evidence as the ability to use resources and stated that using evidence may affect the development of skills such as analysis, reasoning, research, critical thinking, and historical empathy. The study revealed that teachers made use of different methods and techniques and used various types of evidence for students to gain this skill. While making students gain the skill of using evidence, teachers experienced some problems such as the evidence not being appropriate to the student level, inability to access evidence, permission, and cost. Teachers expressed that in order for students to gain the skill of using evidence effectively it is important to make the student active, to prefer more audio-visual evidence, to consider the level of student development, and to use different methods and techniques more. Based on these results, attention should be paid to ensure that the chosen evidence is appropriate for the student level and the student should be active.

Keywords: Skill, evidence, using evidence, social studies teaching.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Elazığ, uoner@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2394-0049.

²Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, kubrakinaci44@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0918-3715.

GİRİŞ

Değişim hızlı bir şekilde ve insandan bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Bireylerin değişim ile paralel olarak ilerleyebilmeleri için bir takım becerilerinin gelişmiş olması gerekmektedir (Sağlam ve Bilgiç, 2018, s. 61). Özellikle son yıllarda yaşanan siyasi, sosyal, ekonomi ve teknoloji alanındaki gelişmeler sebebiyle eğitimcilerin gündeminden düşmeyen beceri kavramı, öğretim programlarında da sürekli yenilenerek yerini almaktadır (Mutluer, 2013, s. 356). Günümüz eğitim anlayışının önemli bir konusu olan beceri eğitimi ve beceri kazanma, bilgi edinmenin önüne geçmiştir. Bunun sebebi ise bilgiden ziyade bireyin becerilerini yaşamına yansıtarak yaşadığı problemlerin üstesinden gelmesini sağlamaya çalışmaktır (Keskin ve Kaplan, 2012, s. 100). Bilgiyi üretmek ve kullanmak için kalıp yargı ve önyargıyı fark etme ve karar verme gibi becerilerin kazanılmış olması gerekmektedir. Bu beceriler ise araştırma ve kanıt kullanma becerilerinin yaşama yansıtılmasıyla gerçekleşebilmektedir. Öncelikle bireye kanıt kullanma öğretilerek işe başlanabilir, çünkü bireylerin doğru bilgiye ulaşmaları kanıtları kullanarak yorum yapmaları ile mümkün olabilmektedir (Sağlam ve Bilgiç, 2018, s. 61).

İlköğretim basamağının önemli iki amacı vardır; bunlardan ilki öğrencilere bilişsel becerileri kazandırmak, diğeri ise öğrencilerin topluma uyum sağlayabilmesi adına gerekli bilgi, beceri, değer ve tutumların gelişimini desteklemektir. Öğrenciye kazandırılan bu bilgi, beceri, değer ve tutumlar diğer öğretim basamaklarındaki amaçlara ulaşılabilmesi için temel oluşturmaktadır. Bu durum, toplumun bütün sistemlerini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Sosyal bilgiler dersi ise bu durumun istenilen yönde olmasında önemli rol oynayan derslerden biridir (Çelikkaya, 2019, s. 120). Eğitim programlarının amacı değerler ile donatılmış, bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bu sebeple, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile öğrencilere araştırma, eleştirel düşünme, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma ve karar verme gibi becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Öğretim programı incelendiğinde kanıt kullanma becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesi için önemli açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Sosyal bilgiler programında yapılan son güncellemelerle de kanıt kullanma becerisine ve kanıt temelli öğretime yer verildiği ve bu becerinin giderek önem kazandığı anlaşılmaktadır (Palaz, 2019, s. 323).

Geçmiş, gözlemlenebilen veya deneyimlenebilen bir alan değildir. Bu nedenle ancak bugüne kadar varlığını sürdüren kalıntı ya da kaynaklar vasıtasıyla incelenebilmektedir. Geçmiş bugünde yeniden tasarlamaya çalışan tarihçiler, düşüncelerini ispatlamak için bu kaynakları kullanırlar. Sonuç olarak yararlanan bu kaynaklar, birer kanıt dönüşür (Yazıcı, 2020, s. 383). Kanıt, bir olayı açıklarken bu olayı desteklemek için ileriye sürülen her türlü somut ve soyut argümanlardır (Yetiş, 2018, s. 14). Kanıt kullanma becerisi ise bireyin problem veya olaylarla karşılaştığında araştırma, analiz ve sentez ile değerlendirme ve karar verme sürecinde bir takım kaynakları ve dayanakları kullanabilme yeteneğidir (Palaz, 2019, s. 310). Bireyin, kanıtı kullanarak bir çıkarım yapabilmesi için öncelikle kanıtın ne olduğunu tespit etmesi ve doğru bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Bu yetenek, akıl yürütme becerisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Tullos ve Woolley, 2009). Bu yönüyle özellikle tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili olarak kaynakların kullanılması ve kanıtların değerlendirilmesine dayalı sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerden, sebep-sonuç ilişkisi doğrultusunda kanıt dayalı olarak akıl yürütme becerilerini kullanmaları beklenmekte ve öğrencilerin birincil ve ikincil kaynaklar ile çalışarak, kendi tarihsel anlayışlarını oluşturmaları hedeflenmektedir (Aktın, 2016, s. 109). Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanırken akıl yürütme becerilerini de geliştirmek için kanıt kapsamında değerlendirilen birinci ve ikinci elden kaynaklarla öğrencileri karşı karşıya

bırakmak gereklidir. Birincil kaynaklar genellikle olayın yaşandığı dönemden kalan ilk elden kaynaklardır. İkincil kaynaklar ise o geçmişten elde edilen birincil kaynaklar doğrultusunda hazırlanan eserlerdir (MEB, 2004). Öğrenciler tarihten ya da günümüzden olaylar ile ilgili haber, yazılı metin, fotoğraf ve video gibi birincil ve ikincil kaynakları kullanarak olayın neden ve sonucu hakkında çıkarımda bulunur ve olaya ilişkin kendi tarihsel görüşünü oluşturur (Bekret, 2019, s. 30).

Kanıt ve kanıt türleri incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin kullanabileceği kanıt çeşitliliğinin oldukça fazla olduğu söylenebilir. Günümüz teknolojisi ile birlikte sık kullanılan bilgisayar ve internet gibi araçlarla kanıt niteliğinde her türlü kaynağa ulaşmak mümkündür (Palaz, 2019; Şekerci, 2018). Sosyal bilgiler dersinde kanıt olarak kullanılacak kaynaklar niteliklerine göre yazılı, görsel ve üç boyutlu olarak değerlendirilebilir (Yazıcı, 2020, s. 383). Sosyal bilgiler dersinde özellikle tarih ve coğrafya konularında soyut kavramların görsel araç ve gereçler ile desteklenmesi yazılı materyallerden daha etkili olmaktadır. Günümüz teknolojisi artık birçok tarihsel kanıtı, eğitim amaçlı görsel bir kanıt haline getirebilmektedir. Bu sebeple günümüz öğrencileri, önceki nesillere göre kanıtı daha kolay ulaşabilmekte ve görsel materyalleri kullanabilmektedirler (Ulusoy ve Gülüm, 2009; Stradling, 2001). Sosyal bilgiler dersinde özellikle tarih ve coğrafya konularının öğretiminde müze ve doğa gezileri olarak ifade ettiğimiz sınıf dışı etkinlikler ile de birçok kanıtı ulaşabilme olanağı sağlanmaktadır. Ayrıca öğrenciler, teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak sınıf dışına çıkmadan da sanal müzeler aracılığıyla bu kanıtlara ulaşabilmektedirler.

Kanıt ve belge olmadan, sorgulamayan, elindeki bilgilerle yetinen, araştırmayan, olaylara ön yargıyla bakan bir toplum yapısından, çağdaş bir toplum yapısına ulaşabilmesi kanıt ve kaynak kullanımının o topluma kazandırılmasıyla gerçekleşebilmektedir (Işık, 2008, s. 3). Bu sebeple sosyal bilgiler dersi öğretim programı kapsamında kanıtlardan yararlanılması önerilmekte ve bu sayede öğrencilere bilgiyi üretme ve kullanma becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir (Şekerci ve Kabapınar, 2019, s. 659). Kanıt kullanma becerisinin öğrenciye kazandırılmasının, öğrenci gelişimi açısından nitelikli bir yapısı vardır. Sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanma becerisini kazandırmaya yönelik yapılan uygulamalarla öğrenciler sadece bu beceriyi kazanmakla kalmamaktadır, çünkü kanıt kullanma becerisinin öğrencilere kazandırılması programda yer alan diğer becerilerinde kazandırılmasına ve geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Burada asıl önemli olan konu sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin bir bütünlük içinde, birbirini tamamlar ve destekler nitelikte olduğunun bilinmesidir (Palaz, 2019, s. 323). Kazanılan her bir becerinin diğer becerileri ve öğrenci gelişimini olumlu yönde etkilediği bilindiğine göre kanıt kullanma becerisinin kazandırılmasının diğer becerilerin geliştirilmesi ve kazandırılması açısından da önemli olduğu söylenebilir. Ancak bazen kanıt niteliğindeki kaynaklarda kullanılan dil veya anlatının öğrenci düzeyine uygun olmaması gibi sıkıntılar yaşanabilir. Bu durumda öğretmenin kanıtın doğasına bağlı kalarak, bu kanıtları birer öğretim materyaline dönüştürmesi gerekmektedir (Yazıcı, 2020, s. 383). Bu konuda Acar (2013) öğrencilerde kanıt kullanma becerisinin geliştirilmesi için; belgelerin öğrenciye sunulmadan önce kontrol edilmesi, öğrencilere sunulan belgeler ile ilgili açıklamaların yapılması, öğrencilere kanıtları toplama, analiz etme ve görüş geliştirilmesinin öğretilmesi, topladığı bu kanıtları kullanılabileceği ortamların oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir (s. 25-26). Bu durum, öğrencilerin disiplinler arası bağlantıları ortaya çıkarmalarını ve akıl yürütmelerini sağlar (Kutluca, Çetin ve Akbaş, 2020, s. 37).

Kitson, Husbands ve Steward'a (2011) göre öğrencilerin kanıt kullanmayı öğrendikleri tek konu tarih değildir. Kanıtlar, bilimde, coğrafyada ve farklı alanlarda da kullanılabilir. Ancak literatür incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanma

becerisi ile ilgili yapılan çalışmaların kanıt temelli öğrenme ve sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde tarihsel kanıtların kullanımı üzerine olduğu (Alabaş, 2007; Barton, 1997; Doğan, 2008; Işık, 2008; Kabapınar ve Yetiş, 2019; Sağlam ve Bilgiç, 2018) görülmektedir. Kanıt kullanma becerisi ile ilgili bir çalışma Acar (2013) tarafından coğrafya öğretimine ilişkin olarak yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşleri ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşlerinin incelenmesi önemli görülmüştür.

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde; sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisini nasıl tanımladıkları, sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkileri, kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullandıkları yöntem ve teknikler, kullandıkları kanıt türleri, kanıt kullanımı ile ilgili yaşadıkları problemler, kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde kazandırılması için görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim deseninde yürütülmüştür. Olgubilim birkaç birey tarafından deneyimlenen bir fenomenin derinlemesine anlaşılmasını sağlamaya yarayan bir araştırma desendir (Creswell, 2013/2020, s. 85). Olgubilim, bildiğimiz ancak tam anlamıyla anlayamadığımız olguların araştırılmasına zemin oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 69).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Elazığ il merkezinde görev yapan 9'u kadın 11'i erkek toplam 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu gönüllülük esasına dayalı olarak, amaçsal örnekleme stratejilerinden biri olan uygun örnekleme ile belirlenmiştir. Amaçsal örnekleme yöntemi bilgi kapsamı açısından zengin olan durumlar ile ilgili derinlemesine ve ayrıntılı bir araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s. 90). Uygun örnekleme hızlı ve kullanışlı olanı yapma imkânı sunduğu için en yaygın kullanılan örnekleme stratejisi olarak bilinmektedir (Patton, 2000/2018, s. 242).

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşmeler araştırmacıların katılımcılara sordukları sorulara verilen yanıtların kayıt altına alınması ile gerçekleşmektedir (Creswell, 2012/2019, s. 281). Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen, 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Literatür incelenerek oluşturulan sorular 2 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerine sunulmuştur. Daha sonra Fırat Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan 2 öğretim üyesinin görüşleri doğrultusunda, belirttikleri düzeltmeler yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Çalışma grubu ile görüşmeye başlamadan önce araştırma soruları ile ilgili bilgi verilerek görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, ilgili dokümanların içerdiği mesajın sınıflandırılmasına ve sayılara dönüştürme yoluyla çıkarım yapılmasına olanak sağlayan bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22). Olgubilim

deseni ile yürütülen çalışmalarda verilerin analizi, yaşantıları ortaya çıkarma amacı taşımaktadır. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verilerin kavramsallaştırılarak temaların ortaya çıkarılması söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 72). Araştırma verileri nitel veri analiz programı ile değerlendirilmiştir. Analiz yapılırken görüşme formundaki sorular temel alınarak kodlamalar yapılmış ve bu kodlar kendi arasında tutarlı bir şekilde bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre bu tematik bir kodlama ve verilerin kodlar aracılığı ile kategorize edilmesi işlemidir (s. 249). Kodlama sonrasında temalar oluşturulmuş ve ulaşılan temaların referans cümlelerini temsil edip etmediğini teyit ettirmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Değerlendirme sonunda elde edilen temalar ve yükleme sayıları modeller haline getirilerek sunulmuştur. Oluşturulan bu modeller yorumlanıp, katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir.

Araştırma sonucunda araştırmacıların sonuçlara nasıl ulaştığını ayrıntılı bir şekilde açıklaması ve verilerin ayrıntılı olarak raporlaştırılması nitel bir araştırmada geçerliğin sağlanması açısından önemli görülen ölçütlerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 270). Bu sebeple araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak amacıyla temalara nasıl ulaşıldığı açıklanarak araştırma sonucunda elde edilen temalara ve bu temalara ilişkin katılımcı görüşlerine bulgular kısmında yer verilmiştir. Temalara ilişkin katılımcı görüşleri, tırnak içerisinde italik olarak başında **Ö1(K/E) (1. Öğretmen, Kadın/Erkek)** şeklinde kısaltmalardan oluşan ifadelerle belirtilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırma, uzman ve araştırmacı tarafından değerlendirilerek kodlamalar yapılmış ve daha sonra bu kodlamalar karşılaştırılarak görüş birliği/görüş ayrılığı sayıları tespit edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994/2019) "*güvenirlilik* = görüş birliği sayısı / toplam görüş birliği + görüş ayrılığı sayısı" formülüne göre hesaplanmış ve kodlayıcılar arası uyum % 91 olarak belirlenmiştir (s. 64). Saban'a (2009) göre nitel araştırmalarda, değerlendirme sonucunda uzman ve araştırmacı arasında sağlanan uyumun % 90 ve üzeri olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (s. 288).

Çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla Yıldırım ve Şimşek (2018) tarafından belirtilen stratejilerden yararlanılmıştır. İnanırcılığı sağlamak için uzman incelemesi ve katılımcı teyidi, aktarılabirliği sağlamak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme, tutarlılığı sağlamak için tutarlık incelemesi ve teyit edilebilirliği sağlamak için ise bir uzman tarafından teyit incelemesi yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmada geçerliği ve güvenilirliği sağlamak için Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993) tarafından belirtilen "inandırcılık, aktarılabirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik" stratejileri kullanılmıştır.

BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisi ile ilgili görüşlerine ilişkin altı ana tema belirlenmiştir. Bu temalar; "kanıt kullanma becerisi", "kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkileri", "yöntem ve teknikler", "kanıt türleri", "yaşanan problemler" ve "kanıt kullanma becerisinin daha etkili bir şekilde kazandırılması" olarak modeller halinde sunulmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisinin tanımına ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşleri doğrultusunda belirlenen ilk tema "kanıt kullanma becerisi" ile ilgilidir. Sosyal bilgiler

öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda oluşturulan bu temanın beş alt teması olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Kanıt kullanma becerisine ilişkin model

Kanıt kullanma becerisi ile ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde; sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisini en fazla “kaynakları kullanabilme” olarak tanımladıkları görülmektedir. Kanıt kullanma becerisine ilişkin belirlenen diğer alt temalar ise sırasıyla; “analiz yapabilme”, “kanıtla dayalı akıl yürütme”, “kaynakları yorumlayabilme” ve “somut verilerle öğrenme” olarak belirlenmiştir.

Kanıt kullanma becerisini “kaynakları kullanabilme” alt teması ile ilişkilendiren **Ö5(K)** “Herhangi bir konuda ya da çelişkili ihtilaflı konularda da olabilir var olan bilgiyi ispatlamak için, geçmişteki bilgiyi, yaşanmışlığı daha iyi anlamak ve anlamlandırmak için, öğrencinin kavramasını kolaylaştırmak için belge niteliği taşıyan araç ve gereçlerin öğrenme ortamına taşınması.” olarak düşüncesini açıklamıştır. **Ö9(E)** “Var olan somut belge ve materyalleri etkili bir biçimde kullanmaktır.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Benzer şekilde **Ö13(E)** “Konuşma esnasında veya anlatılan bir konunun istatistiklere bağlayarak ve belgelere dayalı olarak anlatabilme becerisidir.” şeklindeki açıklaması ile kanıtları kullanarak, konuşmalarını kanıtlarla desteklediğini belirtmiştir. **Ö14(E)** “Birinci elden ve kanıtlanabilir bilgileri kullanma ve yorumlama becerisi.” olarak görüşünü açıklamıştır. Kanıt kullanma becerisini, **Ö18(K)** “Soyut olan bir konunun anlaşılabilirliğini artırmak, öğrencilerin derse olan ilgisini artırmak, eleştirel düşünce kazandırmak için kullanılan birincil ve ikincil kaynaklara kanıt kullanma becerisi denir.” farklı amaçlar için kaynakların kullanılması olarak ifade etmiştir. **Ö20(E)** ise “Var olan olay ya da olgular ile ilgili ortaya çıkan kanıtları kullanma yeteneğidir.” cümlesiyle kanıt kullanma becerisini, olgu veya olaylar ile ilgili kanıtları kullanabilme yeteneği olarak ifade ettiği belirlenmiştir.

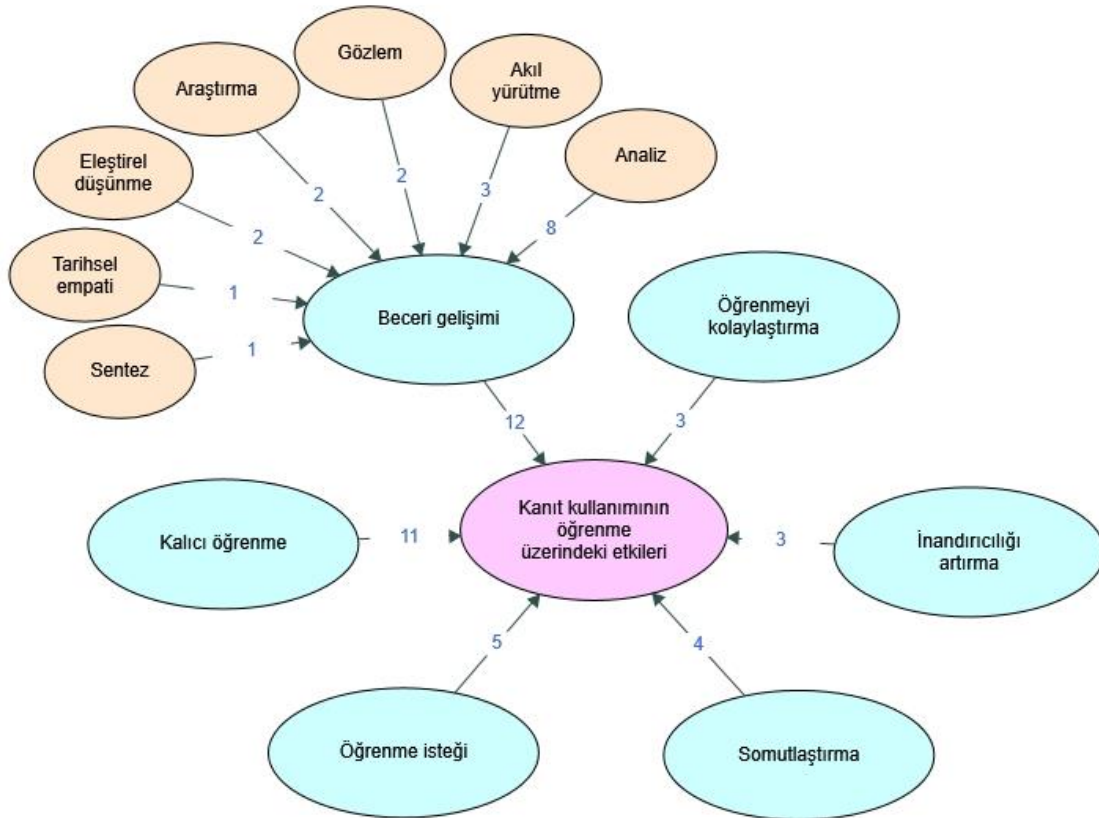
Kanıt kullanma becerisini “analiz yapabilme” alt teması ile ilişkilendiren **Ö5(K)** “...Bir anlamda aslında analiz yapabilmesidir, çıkarımda bulunabilmesidir.” şeklinde düşüncesini belirtirken benzer şekilde **Ö6(E)** “...önceki öğrenmelerden edindikleri bilgileri, yeni bilgilerin kabulünde bir süzgeç gibi kullanmak ve bilginin kaynağını sorgulayarak genel geçer bilgiye ulaşmak için birincil kaynakları aramaktır.” cümlesiyle doğru bilgiye ulaşabilmek için kanıtları aramak, kaynakları sorgulamak yani analiz etmek olarak ifade etmiştir. **Ö15(E)** “Öğrencilerin varılan sonuçları ezbere bir mantıkla kabullenmeleri yerine araştırma ve nedensellik ilkelerine bağlı olarak çıkarım elde etmelerini ve eleştirel şekilde düşünmelerini sağlayan bir beceri türüdür.” cümlesiyle

kanıt kullanma becerisini var olan sonuçları değerlendirerek analiz edebilmelerine olanak sağlayan bir beceri türü olarak açıklamıştır. **Ö17(K)** “Öğrencinin öğrendiği bilgiyi kalıcı hale getirmek, kendi algılarıyla yorumlamasını ve analiz etmesini sağlamaktır.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Kanıt kullanma becerisini “kanıta dayalı akıl yürütme” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö5(K)** “Belgenin bazı özelliklerinin kullanılabilmesi ve buna dayalı olarak akıl yürütebilmesi bir değerlendirme yapabilmesidir...” cümlesiyle düşüncesini açıklarken; benzer şekilde **Ö7(K)** “Öğrencilerin birinci elden kaynakları kullanıp kanıtları değerlendirerek sebep sonuç ilişkisi kurması kanıta dayalı akıl yürütmesi.” şeklinde kanıt kullanma becerisini kanıtları değerlendirerek, kanıta dayalı akıl yürütme olarak ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde ise kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin temanın altı alt teması olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin model

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde “beceri gelişimi” (analiz, akıl yürütme, araştırma, eleştirel düşünme, gözlem, sentez, tarihsel empati) öğretmenlerin en fazla yüklemeye yaptıkları alt tema olmuştur. Bu alt temanın da kendi içerisinde yedi kategoriye ayrıldığı ve en fazla yüklemenin “analiz” kategorisine yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkilerine ilişkin yüklemeye

yapılan diğer alt temalar ise “kalıcı öğrenme”, “öğrenme isteği”, “somutlaştırma”, “inandırıcılığı artırma” ve “öğrenmeyi kolaylaştırma” olarak belirlenmiştir.

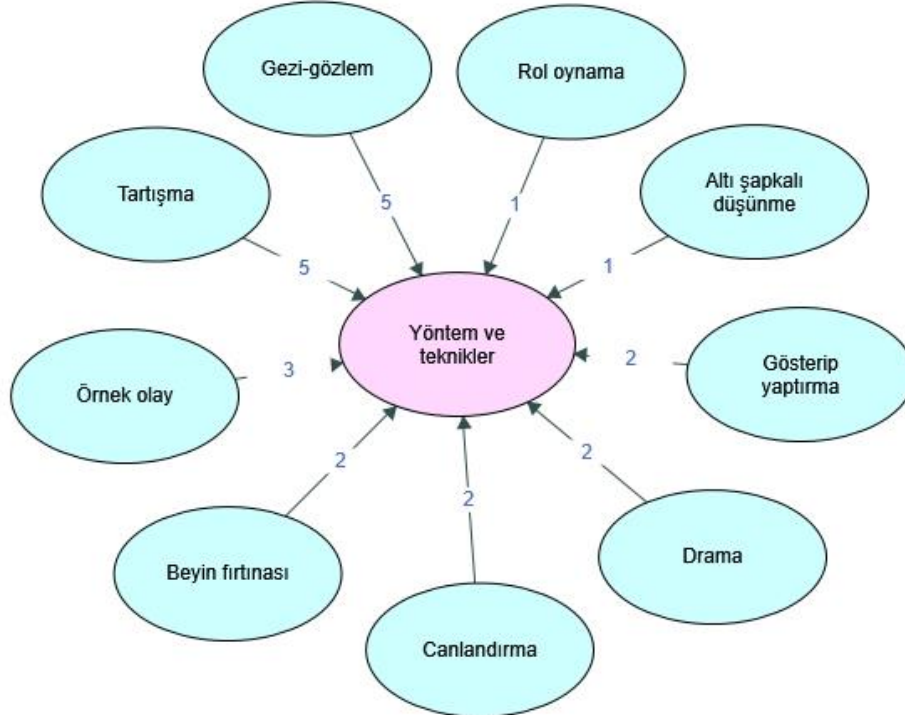
Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkisini “beceri gelişimi” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö2(K)** “...öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri gelişir, sorgulama, muhakeme etme yönünden etkili olduğunu düşünüyorum.” şeklinde açıklarken benzer şekilde **Ö3(E)** “Tarih konularında geçmişi daha iyi anlamak coğrafya ve vatandaşlık konularında çevre gözleme ve kullanma becerisi” diyerek düşüncesini ifade etmiştir. **Ö9(E)** “Sosyal bilgiler bilgi beceri ve tutum kazandıran bir derstir. ...öğrenciler kanıta dayalı akıl yürütme becerisini geliştirirler.” gibi bir ifade kullanarak görüşünü belirtmiştir. Benzer olarak **Ö16(K)** ise “Öğrencilerin olayı somutlaştırarak çıkarım yapmasını sağlamaktadır. Öğrenci için çok soyut olan algılayamadığı bir dönemi anlamasını dönemin şartlarına göre yorum yapmasını kolaylaştırmaktadır.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Öğretmenlerin kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkisi ile ilgili olarak; akıl yürütme, araştırma, eleştirel düşünme, gözlem, sentez ve tarihsel empati gibi becerilerin gelişiminde de etkili olduğu yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkisini “kalıcı öğrenme” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö1(K)** “Etkili öğrenme sağlar. Öğrenci konuyla ilgili somut örneği görünce ya da etkileyici örneği görünce öğrenmede kalıcılık sağlanır, kalıcı öğrenme olur.” şeklinde düşüncesini açıklarken, benzer şekilde **Ö4(E)** de “Sosyal bilgiler dersinin amaçlarından biri öğrencilerin kanıtlara dayalı olarak doğru/gerçeklere ulaşmasını sağlamaktır. Kanıtlara dayalı olarak gerçeklere ulaşan öğrenciler keşfetme duygusunu yaşadıkları için öğrenme daha kalıcı olmaktadır.” cümlesiyle düşüncesini belirtmiştir. **Ö6(E)** “Öğrenci bilgiyi hazır olarak alıp, zihnine kaydettiği zaman bu bilgi uzun süre kalıcı olmamaktadır. Bilgiye ulaşmada ve bilginin kaynağı konusunda zaman ve emek harcayan, bilginin zihinsel kategorisini yapan öğrencinin öğrenmesi daha kalıcı olur. Öğrencinin bu sürece girmesinin yolu da eleştirel düşünmek ve birincil kaynaklara ulaşmasıdır.” cümlesiyle bilgiye ulaşmak için çabalayan ve bilginin kaynağına yani gerçek kanıtlara ulaşabilen öğrencilerde kalıcı öğrenmenin gerçekleşebileceğini düşünmektedir. Benzer şekilde **Ö15(E)** “Kanıt kullanımı öğrencilerin bilgileri daha kalıcı şekilde öğrenebilmesini sağlar.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. **Ö19(K)** ise “Sosyal bilgiler dersi kulaktan duyma bilgilerle vb. ilerleyecek bir alan değildir. Birincil ve ikincil kaynaklarla öğrenme sağlanmalıdır bu şekilde hem öğrencinin bilimsel beceri düzeyi artmakta hem de kaynak tarama vb. durumları öğrenmekte hem de görsel olarak kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadır.” şeklinde açıklama yaparak kanıt kullanımının öğrenmede kalıcılığın sağlanması açısından etkili olduğunu belirtmiştir.

Kanıt kullanımının öğrenme üzerindeki etkisini “öğrenme isteği” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö4(E)** “...Ayrıca bu öğrenme sürecinde öğrencinin ilgisi canlı tutulmakta, öğrencilerin istenen amaçlara ulaşması kolaylaşmaktadır.” cümlesiyle öğrencinin derse ilgisini canlı tuttuğunu; **Ö5(K)** “...Aynı zamanda bu süreç eğlenceli oluyor bu bakımdan da öğrenci severek isteyerek sürecin içinde kalıyor. Ayrıca öğrenci kendini bir anlamda araştırması gibi hissediyor bu da anlamlı aslında.” cümlesiyle dersin eğlenceli hale geldiğini; **Ö17(K)** ise “Derslerimde bu yöntemi belki farkına varmadan veya adını koymadan defalarca uyguladım. Her defasında gördüm ki öğrenci öğrenmeye, öğrendiklerine yeni bir şeyler katmaya daha hevesliydi.” cümlesiyle sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanımı ile öğrencilerde öğrenme isteğinin arttığını ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmen görüşleri alınmıştır. Bu temaya ilişkin model şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 3. Yöntem ve tekniklere ilişkin model

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, kanıt kullanma becerisinin kazandırılmasında farklı yöntem ve tekniklerden yararlandıkları ve en fazla yükleme ile “gezi-gözlem” yöntemini tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin ayrıca; “tartışma”, “örnek olay”, “beyin fırtınası”, “canlandırma”, “drama”, “gösterip yaptırma”, “altı şapkalı düşünme” ve “rol oynama” gibi yöntem ve teknikleri tercih ettikleri belirlenmiştir.

Kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullanılan yöntem ve teknikleri “gezi-gözlem” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö3(E)** “...coğrafi konularda çevreyi gözlemlemesinin önemi şeklinde...” cümlesiyle sosyal bilgiler dersinde coğrafi konuların öğretiminde gözlemin etkili olduğunu; **Ö4(E)** “Çevrenin ve okulun imkânlarına göre tarihsel mekânlara ve müzelere geziler yapılır.” cümlesiyle müzelere geziler yapıldığını ve **Ö10(K)** ise “Anadolu’da kurulan ilk beylikler konusunda Harput’a gidilerek Harput Kalesi gezilmişti [6. sınıf].” cümlesiyle gezi düzenleyerek öğrencilere kanıt kullanma becerisinin kazandırılabilirliğini ifade ettiği belirlenmiştir.

Kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullanılan yöntem ve teknikleri “tartışma” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö5(K)** “Görsel okuma, küçük çaplı tartışmalar, projeler ve gezi yaptırıyorum.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Benzer şekilde kullanılan yöntem ve teknikleri “örnek olay” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö20(E)** “Günlük yaşamdan örnekler yani örnek olay, ...” yönteminden yararlanarak bu becerinin kazandırılabilirliğini ifade etmiştir.

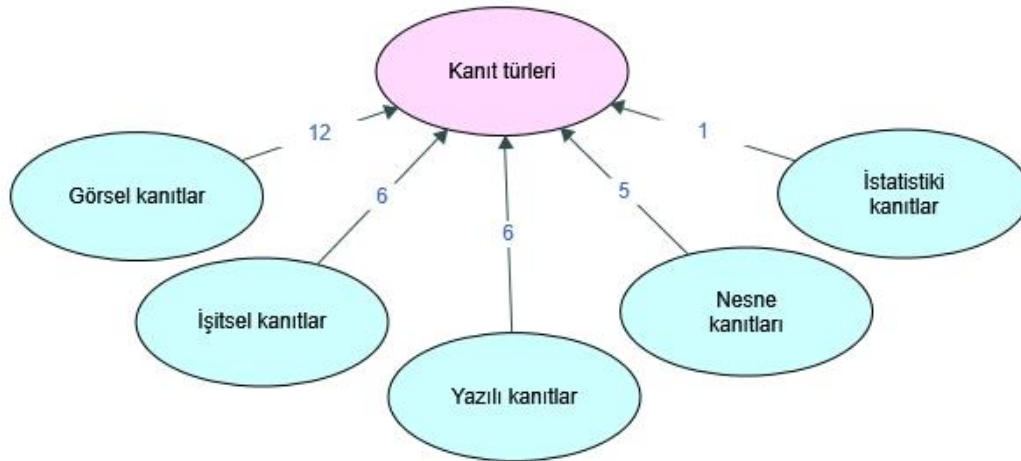
“Canlandırma” alt temasıyla ilgili **Ö10(K)** “İletişim konusunda Karagöz ve Hacivat arasında ki iletişim öğrenciler tarafından canlandırılmıştı [7.sınıf].” cümlesiyle görüşünü belirtmiştir. Benzer şekilde kullanılan yöntem ve teknikleri “rol oynama” alt temasıyla

ilişkilendiren **Ö15(E)** “Örneğin Hititlerin tarımla ilgilendiklerini gösterebilmek adına yapay bir kazı ortamında öğretmenin önceden içine buğday taneleri koyduğu bir küpün öğrenciler tarafından bulunması bu medeniyetin buğday tanelerini ekim yapabilmek için tohum olarak sakladığını ve tarımla ilgilendiklerini gösterir.” cümlesiyle rol oynama ile kanıt kullanma becerisinin kazandırılabilceğini belirtmiştir.

Kanıt kullanma becerisini kazandırmak için kullanılan yöntem ve teknikleri “beyin fırtınası” ve “altı şapkalı düşünme” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö9(E)** “Beyin fırtınası ve altı şapkalı düşünme tekniğini kullanabiliriz. Öğrenciler bu tekniklerle kanıt dayalı akıl yürüterek farklı fikirlerini ortaya koyarlar. Öğrenciler birincil ve ikincil kaynakları ayırmayı öğrenirler.” cümlesiyle beyin fırtınası ve altı şapkalı düşünme sayesinde öğrencilerin akıl yürüterek farklı fikirleri ortaya çıkarabileceklerini ve kanıtları değerlendirebileceklerini ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları kanıt türlerine ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan kanıt türlerine ilişkin öğretmen görüşleri alınmıştır. Bu temaya ilişkin model şekil 4’te yer almaktadır.

Şekil 4. Kanıt türlerine ilişkin model

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretiminde çeşitli kanıt türlerinden faydalandıkları ve en fazla “görsel kanıtlar”ı tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin ayrıca; “işitsel kanıtlar”, “yazılı kanıtlar”, “nesne kanıtları” ve “istatistiksel kanıtlar”dan yararlandıkları belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde faydalanılan kanıt türlerini “görsel kanıtlar” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö4(E)** “Etkileşimli tahta aracılığıyla birincil kaynaklar olan görsel ve işitsel kanıtların gösterimi yapılır. Öğrencilerden gördükleri veya işittikleri yorumlamaları ve çıkarımda bulunmaları istenir.” cümlesiyle görsel kanıtlardan yararlandığını ifade etmiştir. Benzer şekilde **Ö5(K)** “Zaman ve kronolojiyi anlama konusunda şimdiki belgeler ile dedesinin zamanındaki belgeleri ve fotoğrafları kullanarak etkinliği sürdürüyorum. Değişimi anlaması için de dönemi gösteren belgeleri resimleri getiriyoruz ve bu belgeler üzerinden değerlendirme yapıyoruz... onların seviyesine uygun olarak kimlik belgesi, fotoğraflar, maddi kaynaklar olarak kullanılan araç ve gereçler, dedesinin diploması vs. kaynakları kullanıyorum.” cümlesiyle geçmiş dönemdeki resim ve fotoğraf gibi görsel, belge ve kimlik gibi yazılı ve ayrıca araç gereç gibi nesne kanıtlarını da kullanarak öğretim yaptığını dile getirmiştir. **Ö10(K)** “Madencilik konusunda Türkiye maden haritası incelenmiş verilen dilsiz haritada bazı madenlerin yerlerinin gösterilmesi istenmiştir [6.Sınıf]” cümlesiyle 6.sınıfta harita gibi kaynaklardan faydalandığını

belirtmiştir. **Ö16(K)** ise “*İnkılap Tarihi konularını anlatırken o dönemde basılan bir gazete örneği veya bir fotoğraf göstermek.*” cümlesiyle tarih konularının öğretiminde fotoğraf gibi görsel kanıtlardan yararlandığını ifade etmiştir.

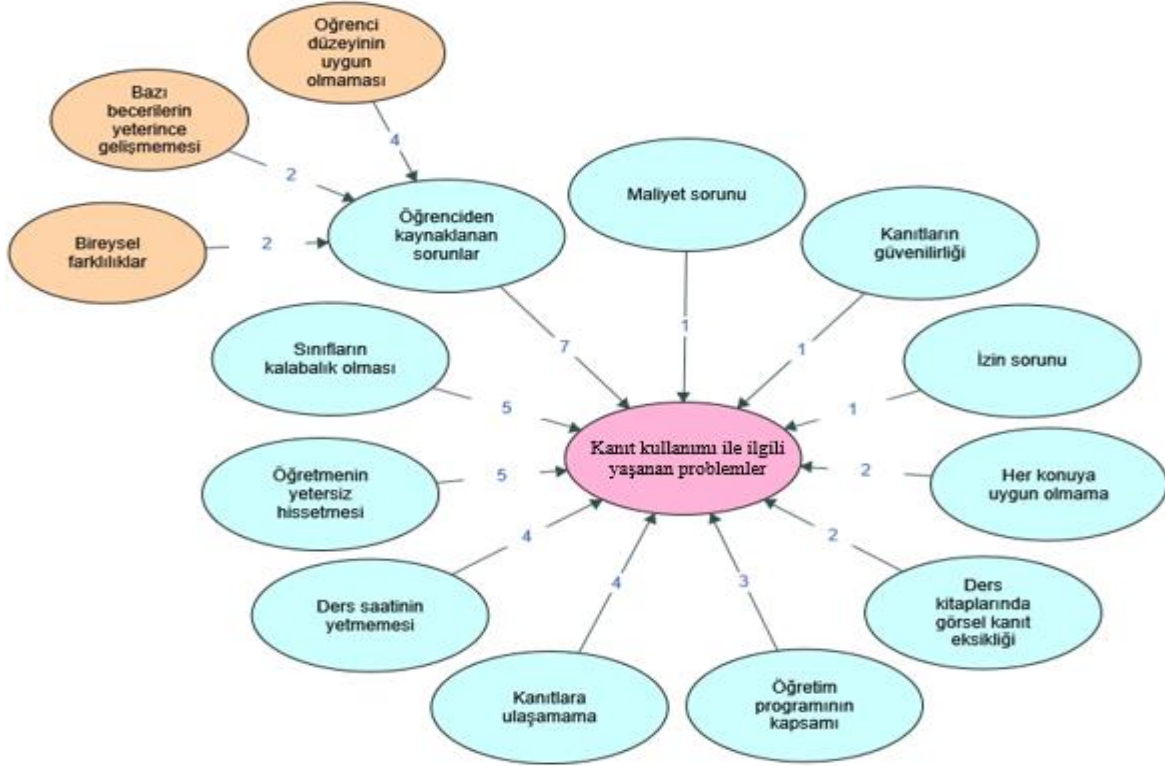
Kanıt kullanma becerisi öğretilirken yararlanılan kanıt türlerini “işitsel kanıtlar” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö8(E)** “*Günümüzde etkin hale gelen etkileşimli tahta aracılığıyla öğrencinin sosyo-ekonomik, kültürel düzeyine uygun çeşitli görsel, işitsel veya sözel iletiler verilebilmekte ve bunlar güncellenebilmekte.*” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Benzer şekilde **Ö12(E)** “*Görsel ve işitsel materyallerden faydalaniyorum.*” cümlesiyle görüşünü dile getirmiştir. **Ö16(K)** “*...bazen sınıfta bir türkü dinletmek.*” cümlesiyle sınıfta müziklerden yararlandığını belirtmiştir. **Ö17(K)** ise “*...farklı meslek gruplarıyla röportaj yapması, ...*” cümlesiyle sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanma becerisinin öğretiminde röportajların kullanıldığını ifade etmiştir.

Kanıt kullanma becerisi öğretilirken yararlanılan kanıt türlerini “yazılı kanıtlar” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö13(E)** “*Eskiden daha çok gazete kupürleri toplar, derste konuyla bağlantılı olanları seçer anlatırdım. Şimdi ise internetten belgelere dayalı olan haber kaynağını telefonuma yükler derste anlatırım.*” cümlesiyle gazete ve belgelerden yararlandığını belirtmiştir. Benzer şekilde **Ö17(K)** “*...iletişim konusunu işlerken sınıf arkadaşına mektup veya arkadaşına hakkındaki duygu ve düşüncelerini yazması, ...*” kanıt kullanma becerisinin öğretiminde mektuplardan da yararlanılabileceğini dile getirmiştir.

Kanıt kullanma becerisi öğretilirken yararlanılan kanıt türlerini “nesne kanıtları” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö1(K)** “*Konuyla ilgili varsa nesnelere, ...*” şeklinde açıklamada bulunmuştur. **Ö4(E)** “*Çevrenin ve okulun imkânlarına göre tarihsel mekânlara ve müzelerle geziler yapılır.*” cümlesiyle müzelerde yer alan arkeolojik nesne kanıtlarının varlığına dikkat çekmiştir. Benzer şekilde **Ö16(K)** “*7. sınıf konularında padişah kıyafetlerini veya bir fermanın örneğini göstermek...*” cümlesiyle padişah kıyafeti veya fermanı gibi nesne kanıtlarını kullandığını belirtmiştir. Kanıt türlerini “istatistiki kanıtlar” alt teması ile ilişkilendiren **Ö13(E)** ise “*TÜİK 'den çok faydalanırım.*” cümlesiyle nüfus gibi istatistiki verileri kullanmak için Türkiye İstatistik Kurumundan faydalandığını ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanımı ile ilgili yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımında yaşanan problemlere ilişkin öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Bu temaya ilişkin model şekil 5’te yer almaktadır.

Şekil 5. Kanıt kullanımı ile ilgili yaşanan problemlere ilişkin model

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımında yaşanan problemlere ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde “öğrenciden kaynaklanan sorunlar” (öğrenci düzeyinin uygun olmaması, bazı becerilerin yeterince gelişmemesi, bireysel farklılıklar) öğretmenlerin en fazla yüklemeye yaptığı alt tema olmuştur. Bu alt temanın da kendi içerisinde üç kategoriye ayrıldığı ve en fazla yüklemenin “öğrenci düzeyinin uygun olmaması” kategorisine yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımında yaşanan problemlere ilişkin yüklemeye yapılan diğer alt temalar ise “sınıfların kalabalık olması”, “öğretmenin yetersiz hissetmesi”, “ders saatinin yetmemesi”, “kanıtlara ulaşamama”, “öğretim programının kapsamı”, “ders kitaplarında görsel kanıt eksikliği”, “her konuya uygun olmama”, “izin sorunu”, “kanıtların güvenilirliği” ve “maliyet sorunu” olarak belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımında yaşanan problemleri “öğrenciden kaynaklanan sorunlar” (öğrenci düzeyinin uygun olmaması, bazı becerilerin yeterince gelişmemesi, bireysel farklılıklar) alt temasıyla ilişkilendiren **Ö4(E)** “*Kanıtla dayalı düşünce düşüncenin üst basamakları ile ilgili olduğu için her öğrenci için uygun olmayabilir.*” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. **Ö9(E)** “*...sunulan kanıtların öğrenci seviyesine uygun olmamasıdır.*” cümlesiyle düşüncesini belirtirken benzer şekilde **Ö15(E)** de “*...Bir diğer sebep de öğrencilerin yaşadıkları çevre itibarıyla hazırbulunmuşluk düzeyine erişmemiş olmalarıdır.*” şeklinde söylemde bulunmuştur. **Ö20(E)** ise “*...Ayrıca çalıştığımız bölgelerdeki bireysel öğrenci farklılıkları bunu etkileyebiliyor.*” cümlesiyle öğrencilerin gelişim düzeylerinin kanıt kullanabilme durumları ile ilgili problem yaratabildiğini ifade etmiştir.

Kanıt kullanımında yaşanan problemleri “öğretmenin yetersiz hissetmesi” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö10(K)** “*Sanal konularla ilgili bazen sıkıntılar yaşanabiliyor. Ancak hitap ettiğimiz kitle Z kuşağı olduğu için yardım alarak sorunu çözüyoruz.*” cümlesiyle kendisinden kaynaklanan bazı sıkıntılar olduğu fakat bunu bir şekilde çözmeye

çalıştığını ifade etmiştir. Benzer şekilde **Ö19(K)** “Üniversitede aldığım eğitim bu kaynaklara nasıl ulaşılabileceği, onların nasıl kullanılacağını ve öğrenciye nasıl aktarılacağını konusunda eksik kalıyor bunu kendi çabalarımla aşmak gerekiyor bu süreçte uzun vadeye yayılan ve zorlayıcı bir süreç ama kendimi çok eksik hissediyorum bu konuda.” cümlesiyle aldığı eğitimin bu beceriyi kullanma ve aktarma konusunda yetersiz kaldığı ve bu anlamda kendisini eksik hissettiğini belirtmiştir.

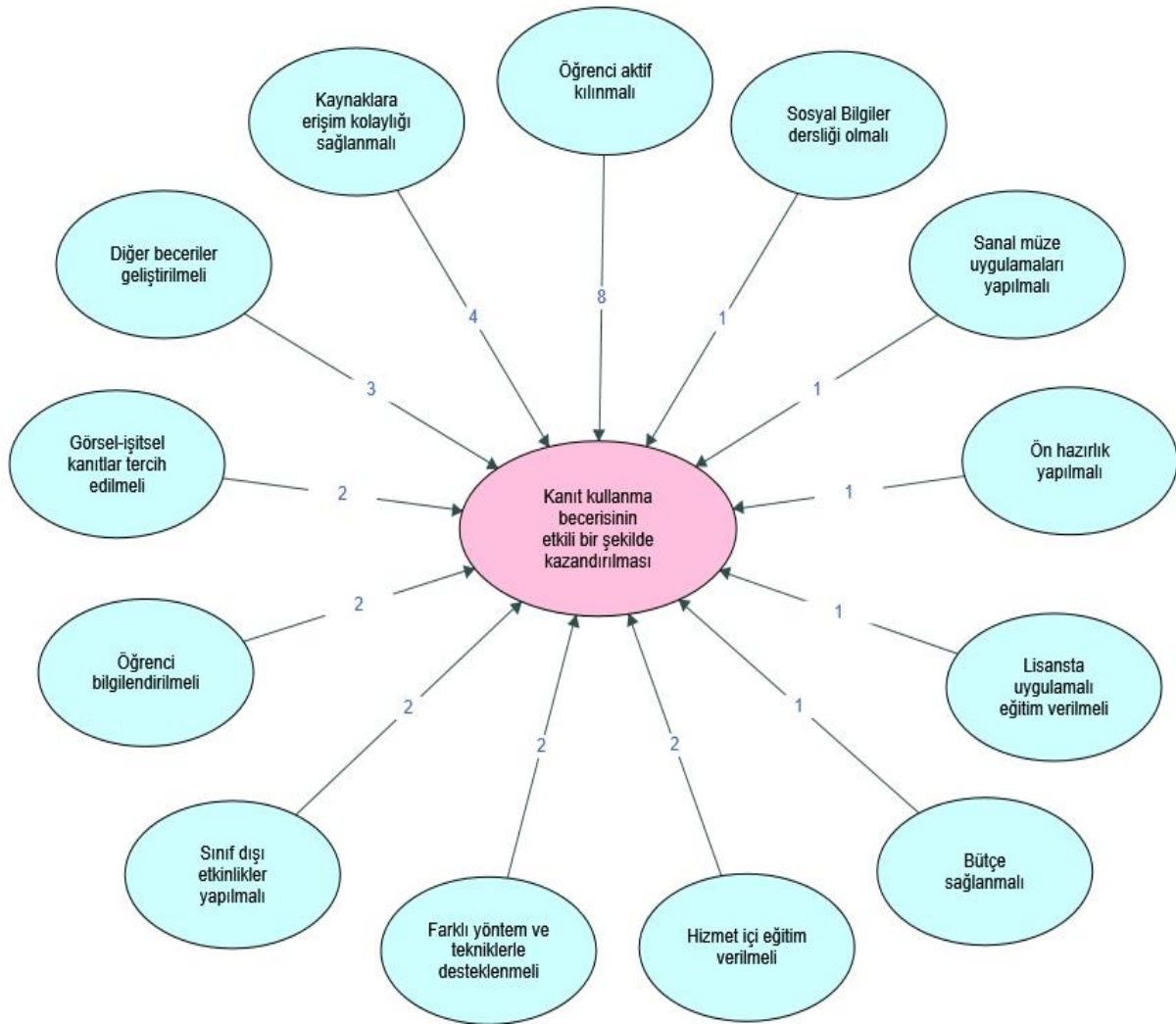
Kanıt kullanımında yaşanan problemleri “sınıfların kalabalık olması” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö8(E)** “Kalabalık sınıf ortamında her öğrenciye ulaşmakta sorun yaşanabilmekte...” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. “Kanıtlara ulaşamama” alt teması ile ilgili olarak **Ö11(E)** “Kanıtlara ulaşmada sıkıntılar yaşıyoruz. Maden örnekleri lazım oluyor ulaşamıyoruz. Müze eğitimi gerekiyor öğrencileri götürmek sorun oluyor. Kanıt kullanma ile ilgili bir alt yapı eksikliği vardır.” cümlesiyle kanıtlara ulaşamadığını ve bununla ilgili bazı sorunlarla karşılaştığını ifade etmiştir.

“Öğretim programının kapsamı” alt teması ile ilgili **Ö9(E)** “Öğretim müfredatının kapsamı, planlama ve zaman azlığı...” cümlesiyle programın kapsam ve planlamasından kaynaklı bir problem yaşadığını dile getirmiştir. “Ders kitaplarında görsel kanıt eksikliği” alt teması ile ilgili düşüncesini açıklayan **Ö18(K)** “Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımı ile ilgili karşılaştığımız problemler maalesef var. Özellikle ders kitaplarımızda konuyu destekleyecek kanıt niteliğindeki yazılı ve görsel kaynakların yetersiz olması.” cümlesiyle ders kitaplarında konuları destekleyecek kanıtların yetersiz olması ile ilgili bir sorun yaşadığını ifade etmiştir.

“İzin sorunu” alt teması ile ilgili **Ö16(K)** “Genellikle kanıtları dijital ortamda göstermek zorunda kalıyoruz. Müze gezisi yapmak veya bir ören yerine gitme izin konularında sorun yaşıyoruz.” cümlesiyle kanıtları kullanırken genelde dijital ortamda kullanabildiklerini ve bunun sebebi olarak da gezi yapabilmek için izin almada birtakım sıkıntılar yaşadığını dile getirmiştir. “Maliyet sorunu” alt teması ile ilgili ise **Ö4(E)** “Öğrencinin ilk elden önemli kanıtları göstermek üzere müze veya tarihsel mekânlara yapılacak geziler maliyetli olabilir.” cümlesiyle yine geziler aracılığıyla kanıtlardan yararlanmak istediğini fakat bu gezilerin maliyetli olmasından kaynaklanan sorunlar yaşadığını belirtmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde kazandırılmasına ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde kazandırılmasına ilişkin öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda on üç alt tema belirlenmiştir. Buna ilişkin model şekil 6’da yer almaktadır.

Şekil 6. Kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde kazandırılmasına ilişkin model

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanma becerisinin etkili bir şekilde nasıl kazandırılacağına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde; “öğrenci aktif kılınmalı” öğretmenlerin en fazla yükleme yaptığı alt tema olmuştur. Öğretmenlerin yükleme yaptığı diğer alt temalar ise “kaynaklara erişim kolaylığı sağlanmalı”, “diğer beceriler geliştirilmeli”, “görsel-işitsel kanıtlar tercih edilmeli”, “öğrenci bilgilendirilmeli”, “sınıf dışı etkinlikler yapılmalı”, “farklı yöntem ve tekniklerle desteklenmeli”, “hizmet içi eğitim verilmeli”, “sanal müze uygulamaları yapılmalı”, “ön hazırlık yapılmalı”, “bütçe sağlanmalı”, “sosyal bilgiler dersliği olmalı” ve “lisansta uygulamalı eğitim verilmeli” şeklinde belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanma becerisinin daha etkili bir şekilde nasıl kazandırılacağına ilişkin “öğrenci aktif kılınmalı” alt temasıyla ilişkilendiren **Ö8(E)** “Çocuklarımızın içinde buldukları çevresel faktörleri analiz ederek seviyelerine uygun zayıf ve güçlü oldukları yönlerini öne çıkararak ihtiyaçlarını ve eksiklerini planlayıp onları etkin kılarak bu sürecin kimi zaman bir parçası kimi zaman da yönlendiricisi haline

getirilebilirler.” şeklinde düşüncesini açıklamıştır. Benzer olarak **Ö18(K)** de “Öğrencilere bu konuda aktif görevler verilerek kanıt kullanma becerisinin etkinliği artırılabilir.” cümlesiyle öğrencinin kanıtlarla daha çok zaman geçirebileceği onları etkin kılacak görevler verilerek bu becerinin geliştirilebileceğini belirtmiştir.

“Kaynaklara erişim kolaylığı sağlanmalı” alt teması ile ilgili **Ö4(E)** “Öğrencilerin kaynaklara ulaşmasını kolaylaştıracak imkânlar sağlanabilir.” şeklinde düşüncesini açıklarken benzer şekilde **Ö7(K)** de “Öğrencilerin bilgilere belgelere ulaşımı kolaylaştırılarak.” cümlesiyle öğrencilerin kaynak ve kanıtlara ulaşımını kolaylaştırmanın becerinin kazandırılması açısından daha etkili olabileceğini ifade etmiştir. “Diğer beceriler geliştirilmeli” alt teması ile ilgili olarak **Ö7(K)** “Eleştirel düşünmenin önemini anlatarak. Üst düzey düşünce becerilerinin geliştirilmesiyle. Değişim ve sürekliliği algılayarak. Empati becerisini geliştirilmesiyle.” şeklinde düşüncesini açıklarken benzer şekilde **Ö19(K)** da “Öğrencilerin gördükleri duydukları inandıkları vb. düzeylerinde onların kaynak sorgulaması yapma. Mantık ilişkisi kurma. Sebep sonuç ilişkisi kurma vb. becerileri geliştirilmeli peki bu nasıl yapılır mesela günümüzde çok yapılan fotoğraf algılamaları kullanılabilir.” cümlesiyle öğrencilerde diğer becerilerin geliştirilmesinin kanıt kullanma becerisinin gelişimine de olumlu etkisi olacağını ifade etmiştir.

“Görsel-işitsel kanıtlar tercih edilmeli” alt teması ile ilgili **Ö4(E)** “Öğrenci ilgisini canlı tutmak için görsel/işitsel kanıtlar tercih edilebilir.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. “Öğrenci bilgilendirilmeli” alt teması ile ilgili **Ö17(K)** “Bu yöntem uygulanırken öğrenciye rehber olunmalı ön bilgi verilmeli ancak fazla müdahale edilmemelidir.” cümlesiyle bu becerinin kazandırılmasında öğrenciye rehber olarak onu yönlendirmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. “Sınıf dışı etkinlikler yapılmalı” alt teması ile ilgili düşüncesini açıklayan **Ö15(E)** “Sunum tekniği temelli öğrenme yerine yaşantı yoluyla öğrenme modeli benimsenmelidir. Bu konuda öğretmene inisiyatif verilmeli ders dışı etkinliklerin etkisi üzerinde durulmalıdır.” cümlesiyle sınıf dışı etkinliklerin verimli olabileceği bu sebeple de öğretmenlerin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. “Hizmet içi eğitim verilmeli” alt teması ile ilgili olarak **Ö9(E)** “Öncelikle biz öğretmenlerin bu konuda yeterli olmasına yönelik hizmet içi eğitimler yapılabilir.” şeklinde bu becerinin öğrenciye kazandırılabilmesi için öncelikle öğretmenlere hizmet içi eğitimlerle bunun desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Ön hazırlık yapılmalı” alt teması ile ilgili olarak düşüncesini açıklayan **Ö5(K)** “Etkinliğin tasarımı çok önemli aslında. Kanıt kullanmayı bir teknik olarak değil de gerçek yaşamdan örneklemelerle birlikte değerlendirmek gerekir. Sadece bir teknik olarak düşünülüp uygulanmamalı. İlla ki ders kitabındaki konuyla ilgili olmak zorunda değil. Çocuğun kendi çevresinde veya yaşantısında olan bir olayı ele almak daha etkili olabilir. Kanıtı kullanmadan önce duygusal hazırlığı gerektirecek çalışmaların yapılması olabilir. Özdeşim kurabileceği kişi veya karakterler kullanılabilir mesela.” cümlesiyle bu becerinin daha etkili bir şekilde kazandırılması için öğretmenler tarafından gerekli bir ön hazırlığın yapılmasının verimli olabileceğini vurgulamıştır. “Bütçe sağlanmalı” alt teması ile ilgili **Ö11(E)** “Kanıt kullanma ile ilgili MEB bünyesinde bir komisyon oluşturulmalı ve bununla ilgili bir bütçe ayarlanmalıdır.” cümlesiyle kanıtlara ulaşım açısından bununla ilgili bir bütçe desteğine ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri kanıt kullanma becerisini “kaynakları kullanabilme”, “analiz yapabilme”, “kanıta dayalı akıl yürütme”, “kaynakları yorumlayabilme” ve “somut verilerle öğrenme” şeklinde ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımının öğrenme üzerinde; “beceri gelişimi” (analiz, akıl yürütme, araştırma, eleştirel düşünme, gözlem, sentez, tarihsel empati) “analiz”, “kalıcı öğrenme”, “öğrenme isteği”, “somutlaştırma”, “inandırıcılığı artırma” ve “öğrenmeyi kolaylaştırma” açısından önemli etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Barton (1997) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin kanıt kullanma becerisi ile kanıtları tartışıp karşılaştırabileceği ve değerlendirebileceği ve bu sayede de tarihsel akıl yürütme becerisi üzerine inşa edilebilecek ve genişletilebilecek önemli becerilere sahip olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Alabaş’ın (2007) çalışmasında kanıt temelli tematik öğrenme ortamlarının öğrencilerin derse olan güdülenmelerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Doğan’ın (2008) çalışmasında kanıt temelli tarih öğretiminde öğrenciler kanıt kullanılarak işlenen konuların zevkli hale geldiğini ve daha kolay öğrenebildiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler tarihsel kanıtlarla çalışmanın, kanıtın nasıl sorgulanacağını öğrenme ve yorum yapabilme yetilerini geliştirme konusunda fayda sağladığını belirtmişlerdir. Ulusoy ve Gülüm (2009) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler tarih ve coğrafya konularının öğretiminde materyal kullanıldığı zaman öğrencilerin derse karşı daha istekli olduğunu vurgulamışlardır. Tullos ve Woolley (2009) tarafından yapılmış olan çalışmada ise kanıt kullanımının çocukların çıkarımsal yeteneklerini etkileyebileceği belirtilmiştir. Acar’ın (2013) çalışmasında kanıt kullanma becerisine ilişkin uygulamaların öğrencilerin öğrenmesine katkı sağladığı ve öğrenmenin kalıcı olmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Yetiş’in (2018) çalışmasında kanıt temelli öğretim yönteminin öğrencilerde mukayese yapma, karar verme, araştırmacı ruha sahip olma, yorum yapma, bilgiler arasında ilişki kurma, sentez yapma ve empati kurma gibi becerileri geliştirdiği belirtilmiştir. Şekerci ve Kabapınar (2019) tarafından yapılan çalışmada kullanılan görsel kanıtlarla ilgili etkinliklerin öğrencilerin sosyal bilgiler öğrenme performansına katkısının olumlu yönde olduğu belirlenmiştir. Şener’in (2019) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenleri kanıt kullanımı ile edinilen bilgilerin kalıcı olduğunu ve bu beceriyi kazanmanın gözlem, araştırma, karar verme ve eleştirel düşünme gibi birçok beceriyi de beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Kabapınar ve Yetiş (2019) tarafından yapılmış olan çalışmada öğretmenler kanıt temelli tarih öğretim yönteminin öğrenmeyi kalıcı hale getirdiğini ve öğrencide derse karşı ilgi uyandırdığını ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisini kazandırmak için “gezi-gözlem”, “tartışma”, “örnek olay”, “beyin fırtınası”, “canlandırma”, “drama”, “gösterip yaptırma”, “altı şapkalı düşünme” ve “rol oynama” gibi yöntem ve tekniklerden faydalandıkları belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri kanıt kullanma becerisinin öğretiminde “görsel kanıtlar”, “işitsel kanıtlar”, “yazılı kanıtlar”, “nesne kanıtları” ve “istatistiki kanıtlar” gibi kanıt türlerini kullanmaktadırlar. Benzer şekilde Ulusoy ve Gülüm (2009) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin derslerinde tarih, coğrafya konularının öğretiminde genellikle harita, gazete, dergi, fotoğraf ve resim gibi görsel kaynakları kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Şener’in (2019) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt temelli öğretimde materyalleri; internet, ders kitabı, harita ve arşiv belgeleri aracılığıyla edindikleri, coğrafya konularıyla ilgili kanıt kullanımına bakıldığında daha çok istatistiksel kaynakları ve haritaları kullandıkları belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanımında “öğrenci düzeyinin uygun olmaması”, “bazı becerilerin yeterince gelişmemesi” ve “bireysel farklılıklar” gibi öğrenciden kaynaklanan problemler yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin ayrıca “sınıfların kalabalık olması”, “öğretmenin yetersiz hissetmesi”, “ders saatinin yetmemesi”, “kanıtlara ulaşamama”, “öğretim programının kapsamı”, “ders kitaplarında görsel kanıt

eksikliği”, “her konuya uygun olmama”, “izin sorunu” ve “maliyet sorunu” gibi farklı problemler yaşadıkları görülmektedir. Feely’e (1975) göre sosyal bilgilerde kanıt kullanımı, kanıtın uygunluğu ve güvenilirliği gibi işlem gerektiren bir görevler grubu olarak düşünülmektedir. Benzer şekilde Ulusoy ve Gülüm (2009) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler, her konu ile ilgili uygun materyal bulmanın zor olduğunu vurgulamışlardır. Yetiş’in (2018) çalışmasında öğretmenler, kanıt temelli öğretim yönteminin uygulanması ile ilgili kısıtlı ders saatleri ve içeriğin yoğun olmasından muzdarip olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğretmenlerin bu becerilere sahip olmaması ve bu becerinin her öğrenci düzeyine uymaması gibi problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Fortson (2018) tarafından yapılan çalışmada ortaokul öğretmenlerinin uygulama hakkında bilgi sahibi olmamalarının ve bu konuda kendilerini eksik hissetmelerinin kanıt kullanma becerisinin öğrenciye kazandırılmasının önünde bir engel teşkil ettiği sonucuna varılmıştır. Şener’in (2019) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenleri kanıt kullanımında, zaman alıcı olması ve ders süresinin yeterli olmaması, okullarda yapılacak etkinlikler için izin alma konusunda sıkıntı yaşanması gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kabapınar ve Yetiş (2019) tarafından yapılmış olan çalışmada öğretmenler kanıt temelli tarih öğretim yönteminin uygulanmasında sınıf mevcudunun kalabalık olması, süre yetersizliği, ekonomik destek isteyen yöntem olması ve müfredat içinde yer alan her konunun bu yöntem ile uygulanamayacağı gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri kanıt kullanma becerisinin daha etkili bir şekilde kazandırılmasına ilişkin “öğrenci aktif kılınmalı”, “görsel-işitsel kanıtlar tercih edilmeli”, “farklı yöntem ve tekniklerle desteklenmeli”, “kaynaklara erişim kolaylığı sağlanmalı”, “hizmet içi eğitim verilmeli”, “sanal müze uygulamaları yapılmalı”, “bütçe sağlanmalı”, “sosyal bilgiler dersliği olmalı” ve “lisansüstü uygulamalı eğitim verilmeli” gibi önerilerde bulunmuşlardır. Benzer şekilde Barton (1997) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin tarihsel kanıtları ders kitaplarındaki üçüncül ve kanıtsız kaynaklardan değil, ilk elden fotoğrafları, nesnelere, sözlü kaynakları inceleyerek keşfetmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin tarihsel kanıtları keşfetmek, bilgiyi sentezlemek ve sonuçlara varmak için uygulamaya ihtiyaç duyduğu bu nedenle öğretmenlerin öğrencilere tarihsel kanıtları kullanma konusunda daha fazla uygulama yaptırılmalarının becerinin gelişimine katkı sağlayacağı üzerinde durulmuştur. Picken (2012) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersinde öğrenme öyküleri ile kanıtların etkili bir şekilde kullanımının, öğrencilerin aktif kılınarak kendi çalışmalarını değerlendirmelerinin kanıt kullanma becerisinin gelişimi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bondie’nin (2015) çalışmasında kanıta dayalı uygulamaları kullanma konusunda öğretmen etkinliğini ve becerilerini artırmak için gereken kurs ve programların gözden geçirilmesinin fayda sağlayabileceği ifade edilmiştir. Lytzerinou ve Lordanou (2020) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal bilimler öğretmenlerinin öğrencilerin kanıt kullanma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler yapılması gerektiği konusunda hemfikir oldukları belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda bazı önerilere yer verilmiştir.

- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına, sosyal bilgiler öğretiminde kanıt kullanımı ile ilgili uygulamalar yaptırılmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretiminde tercih edilen kanıtların öğrenci düzeyine uygun olmasına dikkat edilmeli, öğrencinin aktif olması sağlanmalı ve görsel-işitsel kanıtlara sıklıkla yer verilmelidir.

- Sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin derslerinde kanıtları etkili bir şekilde kullanabilmelerine ilişkin imkânlar geliştirilerek öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2013). *Ortaöğretim coğrafya kitaplarında kanıt kullanma becerisinin incelenmesi ve öğrencinin akademik başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktın, K. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretimi. D. Dilek (Ed), *Sosyal Bilgiler Eğitimi* (ss. 91-117). Pegem Akademi.
- Alabaş, R. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Barton K. C. (1997). I just kinda know: Elementary students' ideas about historical evidence, *Theory and Research in Social Education*, 25(4), 407-430. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/00933104.1997.10505821>
- Bekret, D. (2019). *Kanıt temelli güncel olayların sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bondie, R. (2015). A digital teaching platform to further and assess use of evidence-based practices. *Rural Special Education Quarterly*, 34(1), 23-29. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1177/87568705150-3400106>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J.W. (2019). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. H. Ekşi (Çev. Ed.), 2012, Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi.
- Creswell, J.W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. M. Bütün & S. B. Demir (Çev. Eds), 2013, Siyasal Kitabevi.
- Çelikkaya, T. (2019). 21.yüzyıl becerileri ve sosyal bilgiler öğretimi. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Eds), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi 1* (ss. 119-153). Pegem Akademi.
- Doğan, N. (2008). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde tarihsel kanıt kullanımının etkililiği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erlanson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. & Allen, S. T. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. Sage.
- Feely, T. (1975). Predicting students' use of evidence: An aspect of critical thinking. *Theory & Research in Social Education*, 3(1), 63-72.
- Fortson, B. K. (2018). *Identifying barriers to teacher implementation of evidence-based practices in middle-school reading*. Unpublished doctorate dissertation, The University of Southern Mississippi, USA.

- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler dersi tarih dersi konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabapınar, Y. & Yetiş, A. (2019). Öğretmen ve öğrencilerin kanıt temelli tarih öğretimine ilişkin görüşleri: Bir durum saptaması. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 231-262. Erişim adresi <https://doi.org/10.17497/tuhed.555574>
- Keskin, S. C. & Kaplan, E. (2012). Sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzeleri. *Electronic Journal of Social Sciences*, 11(41), 95-115.
- Kitson, A., Husbands, C., & Steward, S. (2011). *Teaching and learning history 11–18: Understanding the past*. Maidenhead. Open University Press.
- Kutluca, A. Y., Çetin, P. S. & Akbaş, M. (2020). An examination of the evidences used by the secondary school students in the process of socio-scientific argumentation: Global climate change sample. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 9(1), 36-48.
- Lytzerinou, E., & Lordanou, K. (2020). Teachers' ability to construct arguments, but not their perceived self-efficacy of teaching, predicts their ability to evaluate arguments. *International Journal of Science Education*, 42(4), 617-634. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/09500693.2020.1722864>
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (2019), *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi*. S. Akbaba Altun & A. Ersoy (Çev. Eds.), 1994, Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2004). *Sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf öğretim programı*. Erişim adresi <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 4,5,6 ve 7. sınıflar*. Erişim adresi <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında Sosyal Bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Electronic Turkish Studies*, 8(7), 355-362. Erişim adresi <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5236>
- Palaz, T. (2019). Kanıt kullanma. B, Aksoy, B. Akbaba & B. Kılcan (Eds), *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* (ss. 307-334). Pegem Akademi.
- Patton, M.Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. M. Bütün & S. B. Demir (Çev. Eds.). 2000, Pegem Akademi.
- Picken, A. J. (2012). *Using learning stories in secondary social studies: gathering, analysing and using evidence to support learners' conceptual understandings*. Unpublished doctorate dissertation, Victoria University of Wellington, New Zealand.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sağlam, H. İ. & Bilgiç, S. (2018). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenmenin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 60-71. Erişim adresi <https://doi.org/10.19126/suje.412094>

- Stradling, R. (2001). *Teaching 20th-century European History*. Council of Europe Publishing.
- Şekerci, H. & Kabapınar, Y. (2019). Sosyal bilgiler derslerinde storyline yaklaşım ile bütünleştirilmiş kanıt temelli etkinliklerin kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 659-684.
- Şekerci, H. (2018). *Sosyal bilgiler öğretiminde storyline yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şener, N. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler dersinde tarihsel kanıt kullanımının öğrencilerin tutumlarına etkisi ve öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayıncılık.
- Tullos, A. & Woolley, J.D. (2009). The development of children's ability to use evidence to infer reality status. *Child Development*, (80), 101-114. Retrieved from <https://dx.doi.org/10.1111%2Fj.1467-8624.2008.01248.x>
- Ulusoy, K. & Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 10(2), 85-99.
- Yazıcı, F. (2020). Kanıt temelli sosyal bilgiler öğretimi. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk-Demirbaş, T. Yıldırım & H. Yakar (Eds), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi II* (ss. 381-398). Pegem Akademi.
- Yetiş, A. (2018). *Öğretmen ve öğrencilerin kanıt temelli tarih öğretimine ilişkin görüşleri: Bir durum saptaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.